

## Βιβλιοκριτική Books review

Β.Π. Κονταξάκης, Κ.Θ. Κόλλιας, Μπ. Χαβάκη-Κονταξάκη  
**Πρώιμες Ψυχωσικές Εκδηλώσεις:  
Σημεία, Συμπτώματα & Παρεμβάσεις**

ΒΗΤΑ Ιατρικές Εκδόσεις, Αθήνα 2008  
ISBN: 978-960-452-1

Το πρόβλημα της αναγνώρισης των πρώιμων ψυχωτικών συμπτωμάτων ώστε να επιτρέπουν, χωρίς σημαντική πιθανότητα λάθους, τον ανάλογο χαρακτηρισμό μιας κλινικής εικόνας, αποτέλεσαν από τα μέσα του 19ου αιώνα ένα από τα μείζονα αντικείμενα μελέτης της Ψυχιατρικής και των συναφών επιστημονικών κλάδων.

Μεγάλη έκταση καλύπτουν επίσης οι μελέτες οι σχετικές με τους προδιαθεσικούς παράγοντες της ψύχωσης, τροφοδοτώντας και τη συζήτηση για τα όρια παθολογικού και φυσιολογικού. Οι σχετικές απόψεις έχουν υποστεί σημαντικές μεταβολές ακολουθώντας την εξέλιξη επιστημονικών και κοινωνικών αντιλήψεων.

Τις τελευταίες δεκαετίες, η άσκηση της ψυχιατρικής λιγότερο σε ιδρύματα και περισσότερο μέσα στον κοινωνικό ιστό, καθώς και η προβληματική της πρόληψης έχουν ανανεώσει το ενδιαφέρον για τις πρώιμες ψυχωτικές εκδηλώσεις.

Είναι ιδιαίτερα ευπρόσδεκτος αυτός ο τόμος, που απευθύνεται σε ιατρούς και ερευνητές. Κατορθώνει να ολοκληρώσει μια συστηματική παρουσίαση των πιο σύγχρονων ερευνητικών δεδομένων και αντιλήψεων σχετικά με τα πολλαπλά ζητήματα που θέτει η διάγνωση και η αντιμετώπιση των πρώιμων ψυχωτικών εκδηλώσεων, αλλά προτείνει και μια ιδιαίτερα τεκμηριωμένη συζήτηση γύρω από τους προδιαθεσικούς παράγοντες, πάντα σε αναφορά με ένα ευρύτατο φάσμα ερευνητικών δεδομένων.

Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η προσπάθεια των συγγραφέων να αναδείξουν το ιστορικό βάθος του προβληματισμού στην κάθε ενότητα και κεφάλαιο. Ιδιαίτερα στο «Προβληματισμοί σε σχέση με ζητήματα ταξινόμησης στην ψύχωση: Φάσμα και συνεχές, κατηγορίες και δια-

στάσεις» εισάγουν συστηματικά τον αναγνώστη σε μια ευρύτερη συζήτηση για τις ψυχώσεις, προσεγγίζοντας την άποψη περί «μονήρους» εξέλιξης των ψυχώσεων, του 19ου αιώνα, που επανέφερε ο Crow με την έννοια ενός συνεχούς, στους δύο πόλους του οποίου συναντούμε τη σχιζοφρένεια και την κατάθλιψη. Η αναφορά στις κριτικές που αφορούν την κυρίαρχη ταξινόμηση του Kraepelin, στο μοντέλο των πολλαπλών ουδώντου «σχιζοφρενικού φάσματος, στην εξέλιξη της κατηγοριοποίησης σε θετικά και αρνητικά συμπτώματα και την προσθήκη του «συνδρόμου της αποδιοργάνωσης» δίνουν μια εικόνα της πολυπλοκότητας των ζητημάτων, όπως αναδεικνύονται από την διεθνή βιβλιογραφία.

Στα κεφάλαια που αφορούν την «Προδιάθεση για ψύχωση» γίνεται μια λεπτομερής παρουσίαση των βιολογικών, νευρο-αναπτυξιακών, κοινωνικο-δημογραφικών προδιαθεσικών παραγόντων αλλά και μια συνοπτική παρουσίαση των ψυχογενετικών υποθέσεων.

Ιδιαίτερα τεκμηριωμένο και άμεσα αξιοποιήσιμο από ερευνητές παρουσιάζεται το κεφάλαιο το σχετικό με την «Προδρομική συνδρομή», παραθέτοντας μια ενδιαφέρουσα ιστορική αναδρομή αλλά και την παρουσίαση δομημένων εργαλείων εκτίμησης, όπως η Συνέντευξη Περιεκτικής Εκτίμησης Ψυχικών Καταστάσεων (CAARMS) – την ελληνική έκδοση της οποίας υπογράφουν και οι συγγραφείς, η Δομημένη Συνέντευξη Προδρόμων Συμπτωμάτων (SIPS), η κλίμακα Bonn για την ανίχνευση Βασικών Συμπτωμάτων (BSABS), το Εργαλείο Προδιάθεσης προς Σχιζοφρένεια των Ενηλίκων (SPI-A) και η χρήση της PANSS για την ανίχνευση προδρομικών καταστάσεων.

Το κεφάλαιο για «Το πρώτο ψυχωτικό επεισόδιο» ανασυνθέτει τον προβληματισμό για το σύνολο των παραγόντων που υπεισέρχονται στην έκλυση ενός πρώτου ψυχωτικού επεισοδίου. Αξιοσημείωτη είναι η τεκμηριωμένη αναφορά τόσο στην ιστορία των σχετικών αντιλήψεων και παρεμβάσεων – στο «αίνιγμα της έκλυσης ενός πρώτου ψυχωτικού επεισοδίου», όσο και τη σημερινή διεθνή προβληματική, η οποία επιχειρεί να συνθέσει δεδομένα από πολλαπλούς ερευνητικούς ορίζοντες.

Αναφέρεται στο «χρόνο μη θεραπευομένης ψύχωσης» (DUP) και μη «θεραπευομένης νόσου» (DUI) και προτείνει, θεραπευτικά, κυρίως τους άξονες της φαρμακευτικής αντιμετώπισης.

Σε πολλά κεφάλαια και στα συμπεράσματα συναντούμε επίσης αναφορές στη διεθνή προβληματική της ανίχνευσης των προδρομικών γνωσιακών ελλειμμάτων και την ενδεχόμενη αντιμετώπιση τους, τα οποία είναι θέματα που συγκεντρώνουν το σύγχρονο ερευνητικό ενδιαφέρον.

Πιστεύω ότι ο πλούτος και η ερευνητική τεκμηρίωση αυτού του τόμου θα τον καταστήσουν βιβλίο αναφοράς, για τις πρώιμες ψυχωτικές εκδηλώσεις, για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Δημήτριος Ν. Πλουμπίδης  
Αν. Καθηγητής Ψυχιατρικής

V.P. Kontaxakis, C.Kollias, B.J. Havaki-Kontaxaki

**Early Psychotic Manifestations:  
Signs, Symptoms & Interventions**

BETA Medical Publishers, Athens 2008  
ISBN: 978-960-452-1

Community based exercise of psychiatry has renewed the interest on early psychotic manifestations.

This volume proposes an historic overview and a full overview of contemporary bibliography on multiple aspects, biological, developmental, social-demographic and therapeutic, on this issue.

The Greek edition of the scale of Comprehensive Assessment of at Risk Mental States (CAARMS) is presented by the authors and equally other scales in use, in order to assess early psychotic manifestations.

We can find also, in respective chapters, a full scale of therapeutic means in our disposition.

D.N. Ploumpidis  
Assoc. Prof. of Psychiatry

Φρ. Γονιδάκης, Ελ. Βάρσου

**Ψυχογενής Ανορεξία: Αυτοφυλακισμένες κοπέλες  
& το μονοπάτι προς την έξοδο**

BHTA Ιατρικές Εκδόσεις, Αθήνα 2008  
ISBN: 978-452-053-4

Το βιβλίο αυτό προσφέρει στο αναγνωστικό κοινό μια σύντομη αλλά ολοκληρωμένη προσέγγιση για το σύνολο των παραμέτρων που υπεισέρχονται στη θεώ-

ρηση της ψυχογενούς ανορεξίας: αιτιολογικών υποθέσεων, της κοινωνικής φυσιολογίας των ασθενών, της κλινικής πορείας και των πολλαπλών μεθόδων αντιμετώπισης, ανάλογα με τη βαρύτητα της εικόνας.

Αποτυπώνει την πολυπλοκότητα της εμφάνισης και της πορείας αυτής της νόσου, της αλληλο εμπλοκής νοσηρών και μη νοσηρών φαινομένων, τα οποία, κατά διαστήματα, καθιστούν τους οικείους αλλά και τους θεραπευτές αμήχανους συνοδούς μιας καταστροφικής πορείας.

Σύντομα και περιεκτικά κεφάλαια μας εισάγουν σε γνώσεις εξονυχιστικά επίκαιρες, σχετικά με όλα αυτά τα ζητήματα. Στο τέλος κάθε κεφαλαίου παρατίθεται περιεκτική βιβλιογραφία.

Κάθε κεφάλαιο ξεκινά με μια κλινική περίπτωση. Αυτή η εισαγωγή του κάθε κεφαλαίου παραπέμπει στην συγγραφική παράδοση της Ψυχιατρικής, από το 19ο αιώνα, όπου οι κλινικές περιπτώσεις αποτελούσαν το έναυσμα για κάθε γενίκευση και θεωρητική επεξεργασία. Στην περίπτωση της ψυχογενούς ανορεξίας αποτυπώνει το γεγονός ότι η εξατομικευμένη προσέγγιση, η «χειροποίητη εργασία» αποτελούν όρο για κάθε πιθανή πρόοδο ή θεραπευτική επιτυχία με αυτούς τους αιτιολογικούς ασθενείς.

Όπως φαίνεται από τις ευχαριστίες, στην αρχή του βιβλίου και από την ανάπτυξη των κεφαλαίων, πρέπει να περιλάβουμε στα θετικά του, ότι αποτελεί το προϊόν μιας ολόκληρης ομάδας συνεργατών που εργάζεται για πολλά χρόνια, υπό την ηγεσία της Ε. Βάρσου, τόσο με εξωτερικούς ασθενείς όσο και με νοσηλευόμενους, προτείνοντας ένα σύνολο θεραπευτικών μέσων, από τη διαχείριση της διατροφής και τη φαρμακοθεραπεία, ως την ψυχοθεραπευτική αγωγή και την εικαστική θεραπεία.

Δημήτριος Ν. Πλουμπίδης  
Αν. Καθηγητής Ψυχιατρικής

Fr. Fonidakis, E. Varsou

**Anorexia nervosa: Girls in self imprisonment  
and the possibility of a way out**

BETA Medical Publishers, Athens 2008  
ISBN: 978-452-053-4

This is a comprehensive volume on different aspects of anorexia nervosa. A clinical vignette precedes each of 23 chapters, developing etiologic factors, social issues, the clinical course of the disease and available

therapeutic means. In every chapter there is a concise and up to date bibliography.

This book reflects a long experience of a team of collaborators working together, since many years, in Psychiatric Clinic of Athens University.

D.N. Ploumpidis  
Assoc. Prof. of Psychiatry

Στ. Στυλιανίδης, Μ.Γ. Λίλυ Στυλιανούδη  
**Κοινότητα & Ψυχιατρική μεταρρύθμιση:  
Η εμπειρία της Εύβοιας 1988–2008**

Εκδόσεις ΤΟΠΟΣ, Αθήνα 2008  
ISBN: 978-960-6863-01-1

Το βιβλίο αυτό περιγράφει την προσπάθεια σύνδεσης, από τα πρώτα βήματα, της άσκησης της ψυχιατρικής μέσα στον κοινωνικό ιστό της Εύβοιας με την κοινωνική ανθρωπολογία, ιδιαίτερα τα χρόνια 1988–1997, της ίδρυσης και της οργάνωσης του Κέντρου Ψυχικής Υγείας της Χαλκίδας.

Βάση του αποτελεί το υλικό του σεμιναρίου «Ψυχιατρική και Ανθρωπολογία» που έγινε στην Χαλκίδα τον Δεκέμβρη του 1991. Τα κείμενα των βασικών εισηγήσεων αναπτύχθηκαν με νεότερα δεδομένα, ενώ προστέθηκαν και συμπληρωματικά άλλα κείμενα, ώστε να ολοκληρωθεί και να επικαιροποιηθεί ο θεματικός κύκλος. Ορισμένα κείμενα διατήρησαν τη μορφή του προφορικού λόγου του σεμιναρίου, ενώ παρατίθεται και σημαντικό τμήμα από τη συζήτηση και τις παρεμβάσεις των συμμετεχόντων.

Η Μ.Γ. Λίλυ Στυλιανούδη, κοινωνική ανθρωπολόγος, δίνει στον πρόλογο μια ιδέα του τι περίμεναν από αυτή την συνεργασία: «...θα εξετάσουμε καταρχήν τη διάδραση των λειτουργιών του κέντρου ψυχικής υγείας (ψυχιάτρων, ψυχολόγων, θεραπευτών διαφόρων ειδικοτήτων, κοινωνικών λειτουργών κ.ά.) με το διοικητικό σύστημα, με τον περιβάλλοντα κοινωνικό χώρο και με τους χρήστες του, όπως και τους χρήστες κατά τη διάρκεια της επανένταξής τους και τη σχέση τους τόσο με τους λειτουργούς όσο και με το κοινωνικό περιβάλλον το οποίο τους υποδέχεται... Στην Εύβοια, όπως και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας, παρουσιάζεται το φαινόμενο της συνύπαρξης μιας παραδοσιακής μορφής κοινωνικής οργάνωσης με πλέον σύγχρονες μορφές. Στο εν λόγω πλαίσιο, θεωρήσαμε ότι η κοινωνική ανθρωπολογία μπορούσε να προσφέρει τα απαραίτητα εννοιολογικά εργαλεία και κριτήρια για την ανάγνωση αυτής της πολυπλοκότητας...».

Τα τέσσερα κείμενα της εισαγωγής –δύο υπογράφονται από τον Σ. Στυλιανίδη, ένα από τους Σ. Στυλιανίδη και Ε. Μπαγουρδή και ένα από την Μ.Γ. Λίλυ Στυλιανούδη– παρέχουν μια ολοκληρωμένη εικόνα του θεωρητικού πλαισίου της κοινωνικής ψυχιατρικής, της κοινωνικής ανθρωπολογίας, αλλά και της ψυχανάλυσης, που επιτρέπουν να μιλήσουμε για τους κοινούς τους τόπους. Η αναδρομή στην έννοια της «κουλτούρας», ως βασικής συνιστώσας της ανθρώπινης συμπεριφοράς, στις ιστορικές καταβολές της διαπολιτισμικής ψυχιατρικής και της κοινωνικής ανθρωπολογίας και στις σημερινές τους τάσεις, δίνει σημαντικά επιχειρήματα στη χρήση αυτών των προσεγγίσεων σε ότι αφορά τη διάγνωση ψυχοπαθολογικών καταστάσεων αλλά και τη κοινωνική εναισθησία, στις θεραπευτικές και κοινωνικές παρεμβάσεις των θεραπειών.

Τα κείμενα του 1ου κεφαλαίου παρέχουν επιχειρήματα για την συνάρθρωση ψυχιατρικής και κοινωνικής ανθρωπολογίας και τα εργαλεία που μπορούν να την επιτρέψουν, όπως η ανάλυση των αφηγήσεων ζωής και το γενεαλογικό σχεδιάγραμμα ή γενεόγραμμα.

Η έννοια της ανθρώπινης κοινότητας, της συγκρότησής της, της ψυχικής νόσου εντός αυτής και της αντιμετώπισής της ολοκληρώνεται στα δύο κείμενα του 2ου κεφαλαίου.

Στα επόμενα κεφάλαια επιχειρείται η αποτύπωση του κοινωνικού χώρου της Εύβοιας και των εμπειριών από την προσπάθεια οργάνωσης υπηρεσιών ψυχικής υγείας ενταγμένων στον κοινωνικό ιστό. Το 3ο κεφάλαιο αναφέρεται στην κοινωνική ιστορία της Εύβοιας, την συγκρότηση των δήμων, με αναφορά στις ελληνικές, στις αρβανίτικες κοινότητες και στη συνέχεια τις προσφυγικές.

Το 4ο κεφάλαιο αναφέρεται ειδικότερα στη διαδρομή των ψυχιατρικών υπηρεσιών τη δεκαετία του 1990, στον ξενώνα με τους ασθενείς από την Λέρο και την περίπτωση της Μαρίας, βαρύτατα ασυλοποιημένης ασθενούς, με παραδειγματική πορεία εγκλεισμού, βίας και εγκατάλειψης και τις συνδυασμένες προσπάθειες για να βρεθούν τρόποι επικοινωνίας και θεραπευτικής παρέμβασης.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το κείμενο των Μ.Γ. Λίλυ Στυλιανούδη και Π. Χονδρού για τις «Αναπαραστάσεις του «κακού» και της νόσου στην Εύβοια, όπως ανασύρθηκαν μέσα από τον τοπικό Τύπο των ετών 1865–1940», όπου αποτυπώνεται η κοινωνική αναπαράσταση της νόσου, της βίας και γενικότερα του «κακού», στον Ευβοϊκό τύπο.

Στα δύο κείμενα του επιμέτρου σχετικά με τις αντιστάσεις στην αλλαγή των θεσμών και ένα νέο παρά-

δειγμα για μια νέα πολιτική ψυχικής υγείας προσεγγίζονται οι θεωρητικές βάσεις αυτών των ζητημάτων.

Πιστεύω ότι ο αναγνώστης θα βρει σε αυτό τον τόμο ένα ολοκληρωμένο θεωρητικό πλαίσιο που θα του επιτρέψει να κατανοήσει πως η γνώση της ιστορικότητας και της δομής του κοινωνικού χώρου και της ύπαρξης του ατόμου εντός αυτού, θα μπορούσαν να έχουν καταλυτικά θετικό ρόλο στην οργάνωση κοινοτικών ψυχιατρικών υπηρεσιών και την αποτελεσματική εργασία τους. Τα πρώτα βήματα και τα πρώτα επιτεύγματα μπορούν να γίνουν χάρη στον προσωπικό ενθουσιασμό, τις αρχικές γνώσεις και τη συνεργασία με ειδικούς επιστήμονες, η συνέχεια όμως, το ριζώμα αυτής της πολυεπίπεδης προσέγγισης, η παραγωγή γνώσης και τεχνολογίας, αλλά και η αξιολόγησή τους απαιτούν χρόνο, εκπαίδευση και στοιχειώδη επαγγελματική εξασφάλιση. Μόνο με αυτές τις συνθήκες θα μπορούσε αυτή η συνάρθρωση διαφορετικών προσεγγίσεων να προσαρμοστεί στην καταλυτικά μεταβαλλόμενη κοινωνική πραγματικότητα της εποχής μας. Δεν νομίζω ότι σήμερα, όπου κυριαρχεί η αγωνία επιβίωσης των στοιχειωδών ψυχιατρικών παρεμβάσεων μέσα στον κοινωνικό ιστό, ευνοούνται αυτές οι πολυεπίπεδες προσεγγίσεις. Για τον λόγο αυτό το περιεχόμενο του τόμου αποκτά χαρακτήρα παραδειγματικό και την αξία μαρτυρίας.

Δημήτριος Ν. Πλουμπίδης  
Αν. Καθηγητής Ψυχιατρικής

St. Stylianidis, M.G. Lily Stylianoudi  
**Community & Psychiatric Reform:  
The example of Euboea 1988–2008**  
Ed. Topos, Athens 2008  
ISBN: 978-960-6863-01-1

This volume offers an overview of the development of social psychiatry, social anthropology and transcultural psychiatry and examines the possibilities of collaboration between them in the field of community based psychiatry. The homonymous seminar held in Chalcis in December 1991 offered the majority of interventions which have been updated and other ones have been added in order to permit a global approach. Chapters on the development of the local society and the activities of mental health professionals in the 1990's offer the possibility of applications of this multidisciplinary approach.

D.N. Ploumpidis  
Assoc. Prof. of Psychiatry

Επιμέλεια: Β. Τομαράς, Χ. Καραμανωλάκη, Ι. Ζέρβας  
**Θεραπεία ζεύγους: Ψυχοθεραπευτικές προσεγγίσεις, από την ψυχαναλυτική, τη συμπεριφορική και τη συστημική οπτική**

Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2008

Το ζεύγος αποτελεί κάτι περισσότερο από το άθροισμα των μερών του. Η θέση αυτή αναδεικνύεται από την ίδια τη διεργασία κάθε ψυχοθεραπείας, όπου η συνάντηση των δυο ενεχόμενων μερών αποτελεί ένα τρίτο όρο, απαραίτητο για το θεραπευτικό αποτέλεσμα. Αποτελεί επίσης μια σχέση βάσης για κάθε ψυχισμό, με αφετηριακό σημείο τη σχέση του βρέφους με τη μητέρα του.

Ο εντοπισμός, η κατανόηση και κυρίως η ψυχοθεραπευτική αντιμετώπιση του ψυχικού πόνου, τον οποίο συνεπάγεται η δυσλειτουργία του ζεύγους στο πλαίσιο του γάμου, αποτελούν το αντικείμενο του βιβλίου *Θεραπεία ζεύγους: ψυχοθεραπευτικές προσεγγίσεις από την ψυχαναλυτική, τη συμπεριφορική και τη συστημική οπτική*, την έκδοση του οποίου επιμελήθηκαν οι Β. Τομαράς, Χ. Καραμανωλάκη και Ι. Ζέρβας. Το βιβλίο χωρίζεται σε τρία μέρη, ένα για κάθε μια από τις τρεις θεραπευτικές προσεγγίσεις, (όπως παρουσιάστηκαν σε ισάριθμες διημερίδες που διοργάνωσε ο Κλάδος Ψυχοθεραπείας της Ελληνικής Ψυχιατρικής Εταιρείας).

Η ψυχαναλυτική προσέγγιση, που αποτελεί το πρώτο μέρος του βιβλίου, ξεκινάει με ένα κείμενο του Μ. Γίωσαφάτ, το οποίο ανάγει τις προσδοκίες και τις απογοητεύσεις του γάμου στον αντίκτυπο των τραυματικών ματαιώσεων του παιδιού στη σχέση του με τη μητέρα. Ακολουθεί το κείμενο του Δ. Ρήγα, όπου ο συγγραφέας εμβαθύνει στον συνδυασμό του ενδοψυχικού και του διαπροσωπικού στοιχείου που δίνει στο ζεύγος την ιδιαίτερη δυναμική του. Επίσης εικονογραφεί με κλινικό υλικό τον τρόπο με τον οποίο τα δυο μέρη του ζεύγους επιχειρούν ασυνείδητα να «διαχειριστούν», το καθένα για λογαριασμό του, το πάσχον μέρος του ψυχισμού του μέσω της προβολής του στον/στη σύντροφο. Η Ε. Ιωάννοβιτς εστιάζεται στα ασυνείδητα κριτήρια επιλογής συντρόφου και τη σημασία τους στη συγκρότηση του ζεύγους. Κατά τους συγγραφείς η ψυχαναλυτική θεραπευτική του ζεύγους βασίζεται κυρίως στην επισημάνση και αξιοποίηση, από τον θεραπευτή, των μεταβιβαστικών φαινομένων, όπως αυτά διαπιστώνονται, κυρίως, μέσω της αντιμεταβίβασης του θεραπευτή.

Το δεύτερο μέρος του βιβλίου περιλαμβάνει τις συμπεριφορικές προσεγγίσεις. Τα κείμενα του μέρους αυτού επικεντρώνονται στη σεξουαλική σχέση του ζεύγους και τους μηχανισμούς της ερωτικής έλξης, καθώς

και της σεξουαλικής δυσλειτουργίας, χωρίς να παραλειφθεί ο ρόλος των φόβων και των προσδοκιών που επηρεάζουν τη σχέση αυτή – επισημαίνει ο Ν. Βαϊδάκης – καθώς και των διαστρεβλωμένων αντιλήψεων που καταδυναστεύουν τους σεξουαλικούς συντρόφους και των δυο φύλων – καταγράφει στο κείμενό του ο Κ. Παπασταμάτης. Στα κλινικά κείμενα του Ν. Βαϊδάκη και του Χ. Δημητρακόπουλου περιγράφεται καταλεπτώς η συμπεριφορική ψυχοσεξουαλική θεραπεία ζεύγους.

Στο τρίτο μέρος περιλαμβάνονται οι συστημικές προσεγγίσεις. Το κείμενο της Β. Πομίνη επιχειρεί να συμπεριλάβει στη συστημική λογική τις τεράστιες αλλαγές που έχουν σημειωθεί (καθώς και τις συμπαρομαρτούσες συγχύσεις και συγκρούσεις) στους ρόλους, σεξουαλικούς και κοινωνικούς, των δυο μερών του ζεύγους. Οι συστημικές κατευθύνσεις στη θεραπεία ζεύγους αναπτύσσονται σε όλο τους το εύρος από τον Β. Τομαρά, ο οποίος δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη σημασία της θεραπευτικής σχέσης, καθώς και στο θεραπευτικό τρίγωνο – τον «τρίτο» παράγοντα που θα σταθεροποιήσει την εγγενώς ασταθή δυαδική σχέση, παραθέτοντας και κλινικά παραδείγματα. Κατά την Κ. Χαραλαμπάκη, το «τρίτο» στοιχείο ενυπάρχει σε κάθε ζεύγος – π.χ. ως απών ή αποκλεισμένος «τρίτος» μιας δυάδας (π.χ. ο πατέρας στο ζεύγος μητέρας-παιδιού), και το κείμενό της αναφέρεται ακριβώς στις τριγωνικές καταστάσεις.

Στο βιβλίο υπάρχουν επίσης και τρία κείμενα σχολιασμού της κάθε προσέγγισης από έναν εκπρόσωπο άλλης, καθώς και επισήμανσης κοινών σημείων και αποκλίσεων (από τους Κ. Χαραλαμπάκη, Μ. Γωσαφάτ και Δ. Ρήγα).

Εκτός από τον επιστημονικό πλούτο του, το βιβλίο διαθέτει και μια ιδιαίτερη ποιότητα σύνθεσης (την οποία επισημαίνει στον πρόλογό του ο Ν. Τζαβάρας), προϊόν ασφαλώς ενός ανοικτού, απροκατάληπτου, εις βάθος διαλόγου μεταξύ διαφορετικών ψυχοθεραπευτικών προσεγγίσεων, αλλά και της προσήλωσης στο βίωμα των ασθενών, που διατρέχει όλα τα κλινικά κείμενά του. Πρόκειται δηλαδή για μια σημαντική, και από πολλές απόψεις πρωτοποριακή συμβολή στην ελληνική ψυχοθεραπευτική βιβλιογραφία.

Γρηγόρης Μανιαδάκης  
Ψυχίατρος

V. Tomaras, H. Karamanolaki, I. Zervas (Edited by)

Preface by: N. Tzavaras

**Couple therapy:  
Psychotherapeutic Approaches  
from the Psychoanalytic, Behavioral  
and Systemic point of view**

Kastaniotis, Athens 2008

The subject matter of the book *Couple therapy: Psychotherapeutic Approaches from the Psychoanalytic, Behavioral and Systemic Approaches*, consists of psychoanalytic, behavioral and systemic approaches of marital therapy. Psychoanalytic approaches (by M. Josafat, D. Rigas and I. Ioannovich) focus on the importance of early relationships and traumata both on couple problems and in transference and countertransference phenomena in the therapeutic situation. Behavioral approaches (by C. Vaidakis, Chr. Dimitracopoulos, K. Papastamatis) focus on the sexual relationship and on mechanisms of arousal and dysfunction. They also put stress on expectations and fears that dominate the sexual relation of the couple. Systemic approaches (by V. Pomini, V. Tomaras and K. Charalambaki) and touch, among other issues, on recent changes in roles. On a therapeutic and theoretical level they focus on the notion of the third element in the couple and of triangulation. The book also contains three highly interesting chapters consisting of comments of each approach by a representative of another. It is worth noting that all the contributions in it come from a meeting on couple therapy organized by the Psychotherapy Section of the Hellenic Psychiatric Association.

G. Maniadakis  
Psychiatrist